

С Т А Н О В И Щ Е

от Проф. д-р Минко Стоев Хаджийски, ВТУ „Св.Св. Кирил и Методий“ на дисертационния труд на Проф.д-р Валери Стоилов Стоянов на тема „**Системен модел за изследване на психичния стрес в организационна среда : нов синтез**“, представен за придобиване на научната степен „доктор на науките“ професионално направление „3.2. Психология“

1. Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Въпросът за стреса повече от 60 години е изследван, във различни дискурси. И както казва авторът, въпреки десетките хиляди публикации, той все още е актуален, защото животът се променя и усложнява, а от там и уязвимостта на хората към стресорите, които се увеличават. Другата страна, белязала значимостта на темата е свързана с организационната среда. Същата е достатъчно сложна, а нейното развитие увеличава палитрата на преживявания и ситуации, много от които стресогенни. Като доказан специалист в организационната психология проф. Стоянов естествено се насочва към разглеждане на стреса тъкмо там, в търсене на подобаващ синтезиран системен изследователски модел, първо за неговото разбиране и второ за психологическо противодействие.

2. Оценка на научните резултати и приносите на дисертационния труд

Интересът на проф. Стоянов към въпросите на стреса очевидно е траен, което е видно от редицата публикации, но представеният труд мога да нарека „квинтесенция“ на научно-изследователската му дейност в тази област. Дисертацията в стабилен съдържателен обем от 273 страници дава пълно описание на явлението стрес, от теоретичните основи на неговото обяснение, през изследователските подходи, до моделите за справяне.

Това, че някои от постановките са публикувани в други издания, не намалява нейното значение. Обратно, свидетелства за целенасоченост на усилията на автора да каже „още нещо” и да представи пълно, оригинално по своя характер изследване.

В композиционен план разработката включва увод , шест глави и заключение под формата на изводи и изследователски перспективи. Същите са разположени в добре обмислена логическа последователност. Силно мотивиран от иновативния си замисъл, авторът постига целта си, а именно да направи ревизия „на моделите за изследване на психичния стрес в организациите и като се приложи *психологичния подход* към стреса, да се синтезира и емпирично апробира системен модел за неговото изследване в организационна среда, при който човекът се превръща в “център на стреса”. Същата е недвусмислено обективирана в три задачи :

- Критичен анализ на съществуващите модели за изследване на психичния стрес в организационна среда;
- Синтезиране на системен модел, емпирично верифицируем, за изследване на психичния стрес в организационна среда;
- Планиране, организиране и провеждане на емпирично изследване за верифициране на синтезирания модел.

Тези задачи са изпълнени перфектно и това очертава общата приносна рамка на труда, чиито детайли са коректно представени в две групи, като научни и практически в самооценката на автора.

Като правя уговорката, че подобен текст, трудно се анализира без повторения, дори в обобщителен план, ще си позволя да маркирам някои съществени, впечатлили ме особено моменти.

- На първо място високо оценявам теоретичната база на труда, която е достатъчно информативна и адекватно обезпечаваща по-нататъшните изследователски намерения. Различните

концептуални виждания са представени оригинално и разбираемо дори за неспециалисти в конкретната област. Така наречената ревизия не е просто представяне на предходни теоретични постижения, а деликатен критичен обзор и креативна интерпретация с ясно изразено собствено отношение. Без да натрапва мнението си по възловите страни на явлението психически стрес, авторът аргументира нуждата от нов подход към неговото изследване, който да запълни „дефицитите” и примири обективния и субективен погледи на научно обяснение. Системният модел според него дава тази възможност, защото чрез отчитане динамиката на участващите променливи и влиянието на различни причинно-следствени връзки, не само се разбира по-пълно явлението, но се дава възможност за правилно насочване на организационните намеси за неговото управление.

- Бих искал също да оценя подобаващо твърде удачното виждане за ролята на ситуацията. В качеството ѝ на индивидуален системен конструкт, тя отразява ролята на индивида в оценката и преживяването на стимулите на средата. Сложната и двупосочна според автора връзка между оценките за социалната (организационната) среда и ситуациите не случайно е определена като „изходна база за изследване на психичния стрес в организацията”. Обсъждан като система, човек е в центъра на събитието, а не страничен реципиент на стресори в организацията.
- Безспорен, според мен успех на работата е акцента върху личностните особености на индивидите в организацията. Тяхното влияние е предварително заявено с допускането, че „Личността е по-силен предиктор на кумулативен стрес и получаващите се последици от стреса отколкото „обективните” характеристики на средата.” Това допускане се обсъжда в основни дискурси на

проблема – от оценките до стратегиите за справяне. Адекватно на авторските виждания, на изследване са поставени влиянията на демографските характеристики, тревожността, локуса на контрола и др. Получените резултати не само придават цялостност на модела, но го представят като оригинален и различен от утвърденото трансакционално разбиране за организационния стрес.

- Самият модел е описан подробно в първия параграф на четвъртата глава. Конкретно и ясно са дадени методологическите основи с категоричен акцент на организацията като система и личността като подсистема. Представени са връзките между факторите в системата и са онагледени. Подробно са разгледани и обосновани като предиктори личностни диспозиции в различието им от състоянията.
- Емпиричното изследване е представено в две независими части, които си поставят различни, но допълващи се цели. Едната е за проверка на синтезирания модел за механизма на психическия стрес в организациите и неговите последици. И втора за проверка на адекватността на модела в една отделна конкретна организация. Намирам това за оригинално и удачно с оглед на теоретичната и практическа насоченост на самия труд. Не смятам да оценявам отделно постановката, организацията, методиката и методологията на изследванията. Ще се задоволя да посоча тяхната перфектна издържаност от всички страни на изискванията и конкретните изследователски задачи. Що се касае до резултатите от проверката на издигнатите хипотези и тяхното обсъждане, ще кажа само, че същите са подробни, конкретни и отговарящи на научния проблем и поставените цели. Те отразяват заложените в модела зависимости и дават възможност за формулиране на значителен обем изводи.

- Високо оценявам практико-приложния потенциал на цялата разработка, която представена в подходящ вид за работещите в организации психолози , би могла да бъде ценно ръководство. От тук и препоръката ми да бъде публикувана в отделна монография.

В заключение искам да изкажа общото си впечатление, че представената дисертация „ Системен модел за изследване на психичния стрес в организационна среда : нов синтез” е иновативно, цялостно и оригинално изследване по значим и актуален проблем, както за организационната психология, така и в по-общ план, касаещ стреса. Безспорните достойнства на труда, както и цялостното творчество на автора, безусловно аргументират становището, че същият заслужава научната степен „ доктор на науките”, за присъждането на която ще гласувам убедено.

31. декември. 2017 г.

Член на журито:

/ Проф. д-р М. Хаджийски/